

STAROBNÉ DÔCHODKOVÉ SPORENIE V DÔCHODKOVOM SYSTÉME SR

Eva Rievajová, Silvia Ošková

Katedra sociálneho rozvoja a práce, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstract: *One of the tasks of social policy is to ensure adequate pensions to citizens. Most EU countries in recent years have implemented reforms of pension systems and the Slovak Republic has begun gradually since 2004. Slovak pension system is built on three pillars, the article focuses on the second capitalization pillar. The aim of this paper is an evaluation of its previous operation as well as outlining the upcoming changes.*

Keywords: *Pension Systems, Pension's Reform in Slovakia, Pillars of Pension System, Capitalization Pillar*

1. Úvod

Sociálne zabezpečenie je dôležitou súčasťou sociálnej politiky a významným nástrojom na dosahovanie jej cieľov. Sústava sociálneho zabezpečenia je nosným ekonomickým ako aj sociálnym stabilizátorom, ktorý pomáha k rozvoju, zmiernuje negatívne následky sociálnych udalostí (nezamestnanosť, chudoba, staroba...) a podporuje hospodársku a sociálnu súdržnosť.

Členské krajiny EÚ si samy formujú systavy sociálneho zabezpečenia a sú plne za ne zodpovedné a teda aj za podobu a účinnosť dôchodkového systému. Z dôvodu postupného predlžovania života a klesajúceho počtu produktívneho obyvateľstva pribudne čoraz viac starých ľudí, a v roku 2050 až jednu tretinu európskej populácie budú tvoriť 60 a viacroční¹. Práve starnutie populácie je jedným z dôvodov reforiem dôchodkových systémov, ktoré sa uskutočňujú na národnej úrovni na základe viacerých determinantov ako aj špecifik tej-ktorej krajiny s cieľom zabezpečiť primerané a udržateľné dôchodky. Reforma dôchodkového systému prebehla aj v Slovenskej republike. Účelom príspevku je prezentovať doterajšie fungovanie starobného dôchodkového sporenia ako jedného z pilierov dôchodkového systému na Slovensku.

2. Ciele a doterajšie výsledky dôchodkovej reformy

Rozsiahla reforma dôchodkového systému, ktorá sa prakticky začala v roku 2003, mala za cieľ odstrániť nedostatky, ktorých existencia výrazne prispievala k motivácii

¹ Pongráczová, E.: Starnutie populácie – výzva pre EÚ. In: Hospodárska a sociálna politika EÚ – aktuálne otázky. Bratislava, 2007.

vyhýbať sa plateniu poistného a zhoršovala tak celkovú finančnú bilanciu dôchodkového systému.

Obsahom reformných krokov bola zásadná zmena priebežne financovaného dôchodkového systému a zavedenie nového, príspevkovo definovaného systému starobného dôchodkového sporenia do povinného dôchodkového systému. **Hlavným cieľom reformy** bolo zabezpečiť dlhodobú finančnú udržateľnosť dôchodkového systému s ohľadom na udržanie primeranosti vyplácaných dôchodkových dávok.

Jednou z najvýraznejších zmien v povinnom dôchodkovom systéme bol postupný prechod od uplatňovania neopodstatnene vysokej miery solidarity k zvýrazneniu zásluhovosti s posilnením individuálnej zodpovednosti za situáciu po odchode do dôchodku. Dôchodková reforma v Slovenskej republike si kládla za cieľ rešpektovať princípy zdôrazňované Európskou komisiou: primeraná výška dôchodkových dávok, modernizácia a zabezpečenie finančnej udržateľnosti dôchodkového systému.

Dôchodková reforma sa začala realizovať v praxi v januári 2004 nadobudnutím účinnosti zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, ktorý upravuje I. pilier dôchodkového poistenia, následne zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení upravujúci II. pilier a zákona č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení upravujúci III. pilier dôchodkového systému. Nový systém dôchodkového zabezpečenia sa, podobne ako v iných krajinách pristupujúcich do EÚ, pripravoval za aktívnej participácie Svetovej banky a v porovnaní s tradičnými európskymi modelmi viac odráža juhoamerické prvky systému sociálnej bezpečnosti.

Reforma spočívala predovšetkým:

- § v zavedení príspevkovo definovaného povinného systému starobného dôchodkového sporenia,
- § v prebudovaní priebežného systému, ktorý vychádza z jeho modifikovanej filozofie,
- § vo zvýšení významu dobrovoľných dôchodkových schém.

Reformovaný dôchodkový systém je založený na troch pilieroch:

Komponent	1. (povinný)	2.(povinný)	3. (dobrovoľný)
Spôsob financovania	priebežne	kapitalizácia	kapitalizácia
Správa	verejná (Sociálna poisťovňa)	súkromná (dôchodkové správcovské spoločnosti)	súkromná (doplnkové dôchodkové spoločnosti)
Nástroj	prerozdeľovanie-distribúcia	akumulácia úspor	akumulácia úspor
Výška dôchodku	výška dôchodku závislá od doby poistenia, výšky vymeriavacieho základu	výška dôchodku závislá od sumy nasporenej na osobnom dôchodkovom účte	v závislosti od naakumulovaných úspor
Forma dôchodku	dôchodok určený zákonom stanoveným vzorcom	Anuita, resp. anuita a programový výber	formy poberania dôchodku, individuálna voľba

Zdroj: Národná správa o stratégii dosiahnutia primeraných dôchodkov, Bratislava júl 2007.

3. Fungovanie systému starobného dôchodkového sporenia

Schválením zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení sa zaviedol druhý, tzv. kapitalizačný pilier základného dôchodkového systému, ktorého podstatou je skutočnosť, že od 1. januára 2005 si môžu ľudia sporiť na svoj dôchodok. Starobné sporenie predstavuje tzv. **druhý pilier dôchodkového systému**, v ktorom sú finančné prostriedky sporiteľov spravované dôchodkovou správcovskou spoločnosťou. **Dôchodková správcovská spoločnosť (DSS)** je akciová spoločnosť so sídlom na území SR².

Účelom starobného dôchodkového sporenia je zabezpečiť občana pre prípad staroby alebo zabezpečiť príjem pozostalým pre prípad úmrtia poistenca. Sporiteľ uzatvára zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou oprávnenou vykonávať starobné dôchodkové sporenie. Občanom je v rámci systému umožnený individuálny výber jednej z viacerých dôchodkových správcovských spoločností, ktoré vytvárajú dôchodkové fondy a spravujú dôchodkové aktíva. Systému starobného dôchodkového sporenia nepodliehajú poistenci silových

² <http://www.employment.gov.sk>

rezortov, pre ktorých bol s účinnosťou od 1. júla 2002 zavedený osobitný systém sociálneho zabezpečenia.³

System starobného dôchodkového sporenia (SDS) je príspevkovo definovaný, t.j. výška dávky bude závislá od zaplatených príspevkov na SDS uložených na osobnom dôchodkovom účte, od výnosov z hospodárenia s týmito príspevkami a od očakávanej dĺžky sporenia ku dňu odchodu do dôchodku⁴.

Zákon o starobnom dôchodkovom sporení pri svojom schválení sledoval päť základných cieľov:

1. zastavenie rastu deficitu dôchodkového systému zadlžovania, dlhodobá stabilita a udržateľnosť dôchodkového systému,
2. vytvorenie predpokladov na vyššiu úroveň povinného dôchodkového zabezpečenia zhodnocovaním prostriedkov na osobných účtoch sporiteľov,
3. vlastnícky princíp a flexibilná možnosť výberu správcu dôchodkových aktív,
4. sloboda veku odchodu do dôchodku,
5. štátna garancia za škody spôsobené porušením zákona, za bezpečnosť a funkčnosť reformovaného dôchodkového systému.

Základné princípy fungovania druhého dôchodkového piliera sa prejavujú predovšetkým v týchto skutočnostiach:

- 9 %-né odvody zamestnávateľ odvádza na osobný účet zamestnanca, ktorý spravuje súkromná dôchodková správcovská spoločnosť. Príspevky vyberá Sociálna poisťovňa rovnako ako poisťné na sociálne poistenie. Osoby, ktoré zostanú len v 1. pilieri, budú príspevky odvádzať v rovnakej celkovej výške (18 %), avšak len do Sociálnej poisťovne;
- § štát platí 9 % zo všeobecného vymeriavacieho základu napríklad za rodiča starajúceho sa o dieťa do 6., resp.18. roku veku s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom;
- § príspevky sa platia na účet Sociálnej poisťovne v Štátnej pokladnici. Sociálna poisťovňa ich postúpi na bežný účet vedený pre ten dôchodkový fond, ktorý si sporiteľ zvolil pri uzatváraní alebo zmene zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení;
- § dôchodkové úspory vedené na osobnom dôchodkovom účte sú súkromným majetkom sporiteľa a sú predmetom dedenia;
- § flexibilná možnosť výberu prostredníctvom:

³ Kolesárová, J., Fábry, M., Nalevanko, M.: Komentár k zákonu č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov. PORADCA č. 8-9/2004

⁴ <http://www.employment.gov.sk>

- a) *programového výberu s doživotným dôchodkom* – v poisťovni si občan z nasparených peňazí kúpi doživotný dôchodok, najmenej vo výške 60 % životného minima, zvyšné prostriedky ponechá v dôchodkovej správcovskej spoločnosti, ktoré sa postupne vyplácajú vo forme doživotného dôchodku,
- b) *doživotného dôchodku* – v poisťovni si občan z nasparených peňazí kúpi doživotný dôchodok, ak ide o predčasný starobný dôchodok najmenej vo výške 60 % životného minima,

Zo systému sa budú vyplácať dôchodky: starobný a predčasný starobný, pozostalostné – vdovský, vdovecký, sirotsky.

Základný rozdiel medzi priebežne financovaným systémom a sporením na dôchodok je v tom, že dôchodok vyplácaný na základe úspor každého sporiteľa závisí od toho, ako úspešne sú jeho úspory investované. Kapitalizačný systém síce môže byť výnosnejší, ale zároveň aj rizikovejší. Výrazne kolíšu najmä ceny akcií. Menej výnosné, ale zato stabilnejšie sú dlhopisy. V snahe znížiť riziko z náhleho prepadu výnosov tesne pred odchodom do dôchodku autori reformy zaviedli tri druhy penzijných fondov, ktoré musia DSS prevádzkovať, a podmienky prevodu aktív medzi týmito fondmi. Najmenej 15 rokov pred odchodom do dôchodku sa musia úspory presunúť z rastových fondov. Zhodnotenie peňazí v dôchodkových fondoch nie je garantované, teda sporiteľ vopred nevie, koľko peňazí si nasporí. To však platí pri investovaní vždy.

Občan si môže vybrať jeden fond rovnakej konštrukcie ponúkaný v súčasnosti šiestimi dôchodkovými správcovskými spoločnosťami, existujú takmer identické druhy fondov, do ktorých sa vkladajú peniaze. Pri priebežnom financovaní dôchodkov má klient dopredu garantovanú určitú veľkosť výplat po dosiahnutí dôchodkového veku, teda riziká straty nesie buď štát, alebo verejná inštitúcia zodpovedná za vyplácanie dávok. Ak má systém nedostatok finančných zdrojov, robí sa redistribúcia na úkor budúcich generácií. Pri fondovom systéme spočíva riziko nedostatku finančných prostriedkov na sporiteľovi, vyplácanie dávok sa uskutočňuje len na základe naakumulovaných finančných prostriedkov a akákoľvek redistribúcia medzi účtami alebo generáciami je nemožná. Investičné riziko sa všeobecne znižuje v dlhodobej perspektíve.⁵

Nárok na starobný dôchodok vznikne naraz z 1. aj 2. piliera za podmienky:

- a) minimálne 15 rokov poistenia v 1. pilieri,
- b) minimálne 15 rokov prispievania do 2. piliera,

⁵ Bačišin, V, Tkáč, A.: *Makroekonomické a mikroekonomické súvislosti dôchodkových fondov.* Bratislava 2005.

- c) kapitalizačný pilier umožňuje aj predčasný odchod do dôchodku za podmienky, že dvojzložkový starobný dôchodok (z 1. a 2. piliera) bude minimálne 1,2 násobku životného minima.

Zmeny v systéme v posledných rokoch:

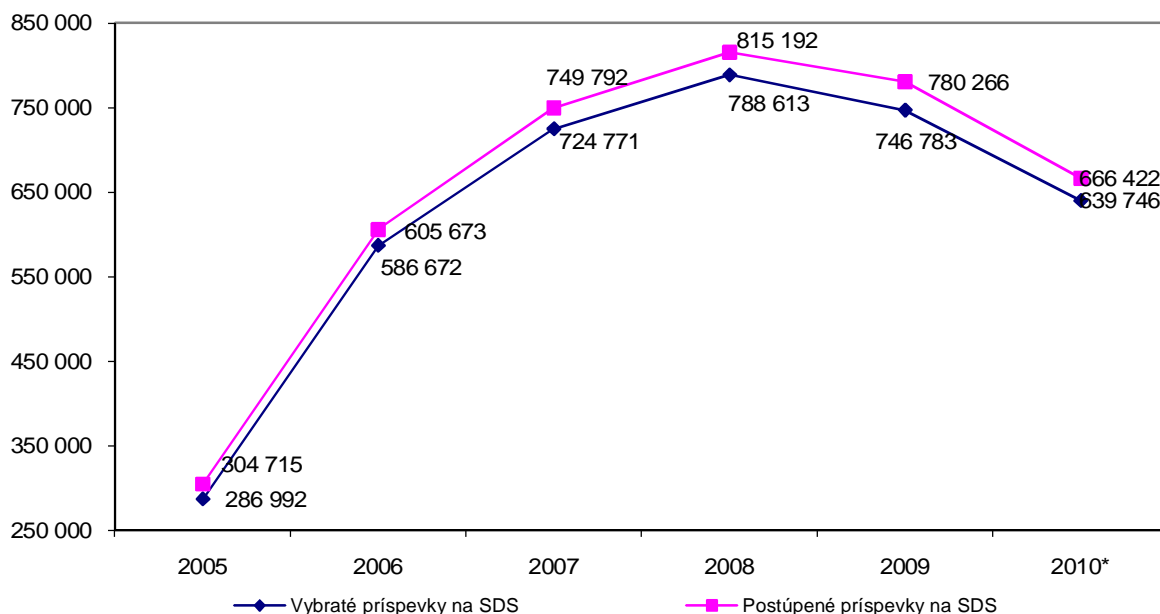
- § podľa novely zákona č. 43/2004⁶ od 1. 1. 2008 – 30. 6. 2008 sa pre výstup z druhého piliera mohli rozhodnúť všetci, ktorí vstúpili do druhého piliera do konca roka 2007, a súčasne sa v tomto období umožnilo vstúpiť do II. piliera pre všetky osoby, ktoré do 31. 12. 2007 neuzatvorili zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení. V tomto období do systému vstúpilo 22 760 a vystúpilo 106 588 sporiteľov.
- § v prípade výstupu boli dôchodkové úspory vrátené na účet Sociálnej poisťovne,
- § vstup do druhého piliera od 1. 1. 2008 už nie je povinný pre mladých ľudí, ktorí neboli pred 1. 1. 2005 dôchodkovo poistení v Sociálnej poisťovni, teda ktorí prvýkrát vstúpili na trh práce po 31.12. 2007. Zmenil sa na dobrovoľný,
- § zákonom č. 434/2008 Z. z. sa opätovne otvoril 2. pilier pre možnosť vstupu a výstupu sporiteľov v čase od 15.11. 2008 – 30.6. 2009. od 15.11.2008 do 15.5.2009 (vstup: 14 549, výstup: 65 975).
- § bola zrušená 2- ročná lehota na prestup sporiteľa z DSS do inej,
- § znížila sa odplata za správu dôchodkového fondu a zaviedol sa garančný prvok do systému.

4. Doterajší vývoj financovania systému a pripravované zmeny

Sociálna poisťovňa postupuje na účty DSS (okrem roku 2005, kedy bol zavedený II. pilier) v priemere 14,1 % z vybratých príjmov od EAO. Sociálna poisťovňa má povinnosť postúpiť príspevky na SDS na bežný účet dôchodkového fondu príslušnej DSS do desiatich dní od priradenia platby príspevkov sporiteľovi a do 45 dní od ich priradenia na účet Sociálnej poisťovne v Štátnej pokladnici, najskôr však odo dňa splatnosti týchto príspevkov, alebo postúpiť príspevky na SDS na bežný účet dôchodkového fondu príslušnej DSS do piatich dní od ich uhradenia zo základného fondu garančného poistenia (ZFGP)⁷

⁶ zákonom č. 555/2007 Z.z.

⁷ Analýza vývoja príspevkov na starobné dôchodkové sporenie. Sociálna poisťovňa, december 2010.

Graf 1: Vývoj vybratých a postúpených príspevkov na SDS od roku 2005 v tis. Eur

Od vzniku SDS dosahovali konzervatívne fondy vyššie výnosy ako akciové fondy. Posledné roky boli ovplyvnené fenoménom finančnej krízy. Zhodnotenie bolo vo všetkých fondoch veľmi konzervatívne. Dôvodom je celková situácia na finančných trhoch v dôsledku finančnej a ekonomickej krízy, ako aj konzervatívne investovanie DSS spôsobené i zákonnými opatreniami z roku 2009, ktoré ich viedli k ukladaniu prostriedkov predovšetkým na termínované účty v bankách a do dlhopisov. Teda do bezpečných ale málo výnosných aktív a neinvestovali do komodít, ktoré v súčasnosti dosahujú maximálnu výnosnosť⁸.

Tab. 1: Zhodnotenie dôchodkových fondov (k 30. 10. 2010)

Spoločnosť	konzervatívne		vyvážené		rastové	
	za rok	od vzniku	za rok	od vzniku	za rok	od vzniku
Aegon	1,431 %	3,041 %	1,185 %	1,305 %	1,138 %	0,529 %
Allianz	0,717 %	2,702 %	0,749 %	1,489 %	0,732 %	1,171 %
ČSOB	1,157 %	2,612 %	1,173 %	1,304 %	1,198 %	1,024 %
AXA	1,076 %	2,944 %	1,271 %	1,025 %	1,277 %	0,793 %
ING	1,383 %	2,878 %	1,508 %	1,227 %	1,499 %	0,883 %
VÚB	1,832 %	2,805 %	1,874 %	1,559 %	1,823 %	1,254 %

Zdroj: SITA, DSS

⁸ Denník Hospodárske noviny 14.12.2010.

Zhodnotenie úspor sporiteľov v rastových penzijných fondoch, teda tých, ktoré majú mať najväčší potenciál výnosu, sa pohyboval v roku 2010 podľa jednotlivých spoločností od 0,7 – 1,82%. V druhom pilieri bolo k 14. januáru 2011 vložených 3,72 mld. eur. Asi 65% sporiteľov preferovalo rastový fond, čo bolo cca 2/3 všetkých sporiteľov. Zhodnotenie vo vyvážených a konzervatívnych fondoch bolo veľmi podobné, čoho príčinou boli i pravidlá investovania a nastavenie garancií.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti, vláda SR pripravuje v súčasnom období niektoré zmeny v druhom dôchodkovom pilieri:

- Druhý pilier by sa mal stať opäť povinným pre absolventov škôl.
- Vystúpiť by z neho mohli do 3 rokov od začatia sporenia.
- Konzervatívne a vyvážené fondy budú zlúčené do jedného fondu.
- Zmena ochrany v prípade, ak spoločnosti nezaznamenajú výnos už do pol roka. V súčasnosti spoločnosť musí stratu doplatiť.
- Garancie sa ponechajú len v jednom fonde (konzervatívneho charakteru), v ňom budú DSS naďalej doplácať sporiteľom vzniknuté straty.
- Navrhuje sa predĺženie doby hodnotenia výkonnosti konzervatívneho fondu na 1 rok.
- Uvoľnia sa investičné obmedzenia.
- V rastovom fonde sa opäť zavedie možnosť investovania do akcií.
- Vytvorí sa nový superakciový fond, ktorý môže priniesť sporiteľom vyšší výnos.
- V rastových a superakciovcých fondoch nebudú DSS ručiť za straty.
- Druhý pilier by sa mal otvoriť novým investíciám na Slovensku.
- Zmena štruktúry poplatkov.
- Sporiteľom bude umožnené rozložiť svoje peniaze medzi viacero fondov a znížiť si tak investičné riziko.

5. Záver

V dôsledku nízkej pôrodnosti a zvyšujúcej sa dĺžky života krajiny EÚ vrátane Slovenska pristupujú k dôchodkovým reformám so zámerom viacdrojového krytia obyvateľov v čase staroby. Súčasná hospodárska kríza ukázala, že prechod od priebežne financovaného systému založeného na solidarite ku kapitalizačnému systému, nepomáha občanom prekonať dôsledky krízy, nakoľko burzová a finančná kríza dočasne poškodila tieto systémy. Zároveň kríza postihla aj priebežný systém kvôli nedostatku pracovných príležitostí a investícií ako aj znížením platov. Môžeme konštatovať, že na všetky dôchodkové systémy bez ohľadu na spôsob ich financovania, vplývajú rôznymi spôsobmi krízy ako aj demografické zmeny. Preto je potrebné dôsledne analyzovať demografický vývoj a dopady hospodárskej krízy na dôchodkové zabezpečenie, aby sa výrazne znížili riziká udržateľnosti dôchodkov v budúcnosti.

Kapitalizačný systém na Slovensku od svojho vzniku bol viackrát modifikovaný, čo neprispieva k stabilite systému a jeho dôveryhodnosti v očiach občanov. Riziko kapitalizačného systému znášajú prevažne sporitelia a tiež administratívne náklady na

jeho fungovanie. Je v záujme spoločnosti, aby tieto dôchodkové systémy riadené finančnými inštitúciami boli účinné a fungovali v prospech budúcich dôchodcov.

Príspevok vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Použité zdroje:

- [1] BAČIŠIN, V, TKÁČ, A. Makroekonomické a mikroekonomické súvislosti dôchodkových fondov. Bratislava: Bačišin/Tkáč, 2005.
- [2] KOLESÁROVÁ, J., FÁBRY, M., NALEVANKO, M. Komentár k zákonu č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: PORADCA č. 8-9/2004.
- [3] PONGRÁCZOVÁ, E.: Starnutie populácie – výzva pre EÚ. In: Hospodárska a sociálna politika EÚ – aktuálne otázky. Bratislava, 2007. Elektronický zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. ISBN 978-80-225-2351-6.
- [4] Národná správa o stratégii dosiahnutia primeraných dôchodkov. Bratislava: MPSVR SR, júl 2007.
- [5] Privately managed funded pension provision and their contribution to adequate and sustainable pensions. Komisia pre sociálnu ochranu, 2008.
- [6] Longer working lives through pensions reform. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. ISBN 978-92-79-09845-1.
- [7] Zelená kniha: Snaha o primerané, trvalo udržateľné a bezpečné európske dôchodkové systémy. Výbor pre zamestnanosť a sociálne veci KOM (2010)0365)
- [8] Stanovisko EHSV na tému „Zelená kniha“. Úradný vestník EÚ 2011/C84/08.
- [9] Zákon o starobnom dôchodkovom sporení č. 43/2004 v znení neskorších predpisov.
- [10] www.employment.gov.sk
- [11] www.socpoist.sk

Kontaktní adresa:

prof. Ing. Eva Rievajová, PhD., Ing. Silvia Ošková, PhD.
Katedra sociálneho rozvoja a práce
Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta
Dolnozemska cesta, 1852 35 Bratislava
e-mail: eva.rievajova@euba.sk, silvia.oskova@euba.sk
tel. č.: 421267291426